

ється здебільшого негативним зовнішнім впливом на пенсійну систему таких чинників, як несприятлива демографічна ситуація, недостатній рівень економічного розвитку в країні, наявність порушень у сфері оплати праці. У результаті незадовільного співвідношення працюючих і пенсіонерів, недостатнього рівня середньої заробітної плати в країні та тінізації сфери оплати праці відбувається перевищення витратної частини бюджету ПФУ над дохідною.

Таким чином, пенсійне забезпечення слід розглядати не просто як напрям соціального захисту, а як важливу складову фінансової системи, що забезпечує відтворення і розвиток населення та економічне зростання й конкурентосп-

роможність країни. При цьому надзвичайно важливо організувати пенсійну систему таким чином, щоб у суспільстві - як серед самих пенсіонерів, так і серед інших груп населення - не виникало думки про те, що пенсіонери є утриманцями, тягарем або навантаженням для працюючих чи держави.

Отже, пенсійна реформа має як негативні, так і позитивні сторони. Як ми бачимо, що в умовах бурхливого безробіття в Україні, пенсійна реформа не може дати позитивного наслідку, а з іншого боку ця реформа необхідна, ураховуючи тенденції демографічної ситуації, які відбуваються в Україні.

Список використаної літератури:

1. Даценко В.В. Пенсійне страхування в фінансовій системі держави: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. економ. наук : спец. 08.00.08 – «Гроші, фінанси і кредит» / В.В.Даценко.- Суми, 2011.-20с.
2. Лопушняк Г. Система пенсійного забезпечення в Україні: сучасний стан та тенденції реформування // демократичне врядування науковий вісник. 2011.-№7.
3. Мошак М.В., Лимар О.Ф.Сучасний стан розвитку пенсійної системи України [електронний ресурс] режим доступу - <http://intkonf.org/moshak-mv-limar-of-suchasniy-stan-rozvitku-pensiynoi-sistemi-ukrayini/>
- 4 Гнатіва А,Черевик Н. Пенсійне забезпечення в умовах сьогодення в Україні [електронний ресурс]режим доступу - <http://www.conferences.neasmo.org.ua/node/322>
5. Електронний ресурс:режим доступу <http://www.pfu.ks.ua/index>.
6. Пенсійна реформа в Україні. Електронний ресурс: режим доступу - www.pension.kiev.ua
7. ЛІГАБізнесІнформ. Інформаційне агентство [електронний ресурс]: режим доступу - www.liga.net

В статтє исследовано и проведена оценка современного состояния пенсионного обеспечения Украины. Рассмотрены основные проблемы ее функционирования.

In the article investigational and the estimation of the modern state of the pension providing of Ukraine is conducted. The basic problems of its functioning are considered.

Рецензент: д.е.н., професор Соколов М.О.
Дата надходження до редакції: 27.05.2012 р.

УДК 339.138.013.2/4(478.7)

СОЦІАЛЬНА ІНФРАСТРУКТУРА ПІДПРИЄМСТВА: ПРОБЛЕМИ І ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

С. М. Закоморний, к.е.н., доцент, Сумський національний аграрний університет

Розглянуто поняття соціальної інфраструктури підприємства як складової одиниці діяльності та розвитку підприємства. Окреслено коло проблем, вирішення яких потребує уваги. Виділено основні перспективні напрямки можливого розрішення проблеми.

Постановка проблеми. При становленні будь-якого типу економіки чільну роль виділяють виробництву, яке є основою для розвитку суспільства, тому первісним визначається розгляд саме виробничої інфраструктури. Однією з особливостей сучасного етапу розвитку країни є підвищення ролі і вдосконалення інфраструктури. Соціальна інфраструктура, як сукупність об'єктів галузей сфери обслуговування (транспорт і зв'язок по обслуговуванню населення, освіта, охорона здоров'я), діяльність яких спрямована на задоволення особистих потреб населення є забезпеченням життєдіяльності та інтелектуального саме його розвитку. Соціальна інфраструктура не є механізмом допоміжним і підрядним для якоїсь основної структури. Хоча об'єкт соціального об-

слуговування – населення, стикається з невиробничою сферою у відносинах, що не мають нічого спільного з відносинами виробництва, економіки та інфраструктури, яка обслуговує виробництво, проте цей об'єкт має першочергове значення у виробничому процесі.

Аналіз публікацій по темі дослідження. Науковим вирішенням даної проблеми займалися Бень Т., Білоус О., Бойчик І., Довбня С., Кармін М., Москаленко В., Плескач В., Подсаленко В., Терещенко О., Чернецький Ю та ін.

Мета дослідження полягає в аналізі розробки концепції взаємозв'язку розвитку соціальної інфраструктури та її впливу на результати діяльності підприємства.

Виклад основного матеріалу. Розрізняють

виробничу та соціальну інфраструктури та капітальне будівництво, яке обслуговує обидві сфери. Виробнича інфраструктура підприємства - це сукупність підрозділів, які прямо з виробленням продукції не пов'язані. Головне їх призначення складається в технічному обслуговуванні основних процесів виробництва. До них відносяться допоміжні й обслуговуючі цехи та господарства, які займаються переміщенням предметів праці, забезпеченням виробництва сировиною, паливом, усіма видами енергії, обслуговуванням і ремонтом устаткування та інших засобів праці, зберіганням матеріальних цінностей, збутом готової продукції, її транспортуванням і іншими процесами, призначеними для створення нормальних умов ведення виробництва. Соціальна інфраструктура - це сукупність підрозділів підприємства, які забезпечують задоволення соціально-побутових і культурних потреб працівників підприємства та членів їх сімей.

В результаті економічної кризи останніх років, починаючи з 1992 р., фінансово-економічне становище багатьох підприємств погіршилося, що, природно, обмежило їх можливості утримувати об'єкти соціальної інфраструктури. Поряд з початком приватизації, працівники певної частини таких об'єктів стали прагнути отримати господарську самостійність і статус юридичної особи, причому в багатьох випадках - з метою зміни спеціалізації цих установ на інші види діяльності з більш високою нормою прибутку. У будинках і спорудах, які раніше займали підрозділи соціальної сфери підприємств - дитячі дошкільні та оздоровчі установи, об'єкти культури і т.п. - стали розміщуватися комерційні структури, які не мають ніякого відношення до даної сфери. Перетворення соціальних об'єктів в юридичні особи протікає досить мляво. На свій власний баланс додаткові об'єкти соціального призначення підприємства практично не приймають, а це значить, що, мабуть, вони передаються в місцеве ведення [1].

Певне значення має і форма власності підприємств. Ті з них, які є державними, в більшості прагнуть зберегти соціальні об'єкти у своїй структурі. Зміни пов'язані в першу чергу з передачею останніх до складу інших підприємств. У той же час деякі з них приймають на свій баланс установи соціального призначення. Так, 3% державних підприємств прийняли на баланс дошкільні установи, 10% - об'єкти охорони здоров'я, 7% - освітні установи. Це відрізняє державний сектор від інших форм власності - подібних процесів прийняття чи формування соціальних об'єктів ні на акціонованих підприємствах, ні в акціонерних товариствах, ні в товариствах з обмеженою відповідальністю не спостерігається, за винятком декількох випадків. Наприклад, серед акціонерних підприємств лише 1,7% взяли на свій баланс освітні установи. На інших таких підприємствах були лише дитячі дошкільні та оздоровчі установи, і всі вони збереглися. Деяко інша ситуація в акціонер-

них товариствах. Більшість з них не змінює наявну структуру (від 59 до 92% по різних об'єктах цієї сфери); якщо зміни відбуваються, то в інших напрямках - або соціальні установи передаються на баланси інших підприємств (відповідно від 38 до 5%), або виводяться зі складу товариства з перетворенням в самостійні юридичні особи (від 6 до 3%). Оформлення самостійного юридичного статусу відбувалося тільки при виділенні соціальних об'єктів із складу акціонерних товариств. У всіх інших випадках - будь то державні чи акціонерні підприємства, товариства з обмеженою відповідальністю та інші - соціальні установи або не змінювали своєї належності, або передавалися на інший баланс, але не набували самостійного статусу.

Найважливішою характеристикою ефективності виробництва на підприємстві і його економічного і фінансового становища є, як відомо, динаміка випуску продукції в натуральному вираженні, і її реалізація за ринковими цінами. Чим стійкіше і ефективніше працює підприємство, тим більше фінансових ресурсів воно може виділити для утримання об'єктів соціальної сфери [2]. Тому можна спробувати виявити зв'язок між економічним становищем підприємства та інституційними змінами у соціальній сфері. Поверхневий аналіз показує, що якщо фізичні обсяги виробництва і реалізації продукції стійко зростають або залишаються стабільними (протягом двох - трьох місяців), то більш стабільна соціальна інфраструктура. Там же, де фізичні обсяги випуску та реалізації скорочуються, соціальні об'єкти частіше передаються на баланси інших підприємств (46 - 60% випадків з різних об'єктах). Соціальні об'єкти приймаються на баланс (6 - 10% випадків) або перетворювалися в самостійні юридичні особи (7 - 30% випадків), в основному на підприємствах машинобудування і металообробки. Підприємства інших галузей або найчастіше зберігають раніше наявні соціальні установи, або передають їх зі своїх балансів на інші. Винятком є лише легка промисловість: тут на 3,45% підприємств дитячі дошкільні і оздоровчі установи та на 3% - об'єкти житлово-комунального господарства виділилися в самостійні юридичні об'єкти. Однак частка подібних змін дуже мала, щоб робити висновки про тенденції до реформування соціальної інфраструктури на підприємствах легкої промисловості. Про вираженої тенденції можна говорити лише стосовно машинобудування та металообробки. Очевидно, що однією з причин більш активної передачі місцевим органам соціальних об'єктів, є їх краще (у порівнянні з іншими галузями) матеріально-технічне оснащення, що пов'язано з традиційно сприятливим становищем машинобудівного комплексу в інвестиційній політиці країни.

Витрати на утримання культурних і освітніх установ збільшувало менша кількість підприємств. Ситуація з освітніми установами, про підвищення витрат на утримання яких повідомили

менше 50% підприємств, може бути пов'язана з нестійкими перспективами ринку праці та скороченням попиту на працівників певних професій. Очевидно, що в сучасних економічних умовах ставлення промислових підприємств до належним їм об'єктів соціальної інфраструктури неминуче буде визначатися фактором економічної ефективності. Витрати на соціальну сферу є головним, а в більшості випадків - єдиним джерелом скорочення витрат виробництва, оскільки багато інших чинників економії (витрати на сировину, матеріали, енергоресурси та інші) не залежать від підприємства. Тому багато хто з них, ймовірно, будуть змушені відмовитися від утримання власних об'єктів. Але так як рівень розвитку загальнодоступних установ даної сфери незадовільний, це призведе до погіршення забезпеченості населення відповідними послугами, зростанню соціальної напруженості.

Соціальна інфраструктура - це сукупність галузей та видів діяльності, що сприяють реалізації людської діяльності в процесі реалізації його особистих і суспільних потреб за допомогою надання різного роду послуг. Існують різні підходи до питання внутрішньої будови і класифікації складових соціальної інфраструктури. Один з підходів до складу соціальної інфраструктури розглядає три функціонально-цільових блоки:

- ♣ Суспільно-політична та інтелектуально-культурна діяльність (освіта, наука, культура, мистецтво, діяльність у галузі масової інформації, громадських організацій, товариств, асоціацій, об'єднань);

- ♣ Відновлення та збереження фізичного здоров'я (охорона здоров'я, фізична культура і спорт, соціальне забезпечення, туризм, охорона і вдосконалення навколишнього середовища);

- ♣ Комунально-побутове обслуговування (житлово-комунальне господарство, побутове обслуговування, торгівля і громадське харчування, пасажирський транспорт, зв'язок по обслуговуванню населення).

Функції соціальної інфраструктури визначаються і підпорядковані цілям соціального та економічного розвитку суспільства: досягнення соціальної однорідності суспільства і всебічному гармонійному розвитку особистості. До найбільш значущих цільових функцій соціальної інфраструктури можна віднести:

1. Створення умов для формування прогресивних тенденцій в демографічних процесах;
2. Відтворення робочої сили, якісно відповідає потребам і рівню розвитку виробництва;
3. Ефективне використання трудових ресурсів;
4. Забезпечення оптимальних житлово-комунальних і побутових умов життя населення;
5. Поліпшення і збереження фізичного здоров'я населення;
6. Раціональне використання вільного часу людей.

Основною метою функціонування об'єктів соціальної інфраструктури є повне і всебічне розвиток людини шляхом задоволення його побутових, духовних і культурних потреб [3].

Розвиток галузей соціальної інфраструктури враховує основні завдання соціальної політики, спрямованої на поліпшення якості життя населення, підвищення рівня його добробуту та довголіття, формування і відтворення здорового, творчо активного покоління. Це перш за все вирішення житлової проблеми, ліквідація комунального заселення, задоволення зростаючих потреб населення в якісному житлі; підвищення рівня і якості розвитку соціальної інфраструктури, створення культурної сфери життєдіяльності людини, поліпшення екологічних умов життя та праці; підвищення професійного рівня працівників як бази збільшення продуктивності праці та зростання обсягів товарів і послуг, створення гарантій соціальної захищеності всіх груп населення, в тому числі молоді та пенсіонерів; задоволення потреб населення в товарах і послугах при підвищенні рівня платоспроможності населення.

Специфіка фінансування об'єктів соціальної інфраструктури полягає в її диференціації на два типи:

- ♣ галузі, які працюють і розвиваються за рахунок власних ресурсів і орієнтовані на госпрозрахунок і отримання прибутку як основну мету своєї діяльності. До них відносяться торгівля, громадське харчування, побутове обслуговування;

- ♣ галузі, які здійснюють свою діяльність за рахунок централізованих, територіальних і колективних громадських фондів споживання. Ці галузі повністю або частково орієнтовані на бюджетні кошти.

Самофінансування соціального обслуговування населення останнім часом набуло широких масштабів і дозволяє зробити висновок про те, що попит на соціально-побутове обслуговування не задоволений. Це викликано скороченням розмірів безкоштовного і пільгового обслуговування населення підприємствами і установами бюджетної сфери при одночасному зниженні витрат держави на утримання об'єктів соціальної інфраструктури. Конверсія соціальної інфраструктури є проведення перетворень, пов'язаних зі зміною форми власності об'єктів соціальної сфери, що знаходяться на балансі підприємств, організацій, установ місцевих органів управління. Одночасно з цим проводиться зміна структури доходів населення і доведення квартирної плати та плати за комунальні послуги до рівня, що забезпечує зняття дотацій на покриття збитків житлово-експлуатаційних служб. За останні десятиліття на державних підприємствах були створені значні за своїми обсягами невиробничі фонди, які знаходяться в даний час на їх балансі.

У сформованій ситуації слід було б максимально розширити можливості керівників регіонів

у прийнятті рішень з питань конверсії соціальної інфраструктури. Гранично ясно, що тільки фінансово стійке підприємство, яке має реальні перспективи на подальше, успішне функціонування, зможе ефективно забезпечувати свою соціальну інфраструктуру, як у фінансовому так і в технічному плані. Позитивні тенденції намітилися в нашій економіці останнім часом, такі як підвищення національного доходу, економічне зростання, збільшення ВВП, благотворно позначаються на сучасних підприємствах. У підприємств з'являється більше можливостей реалізовувати свій товар або послуги, більш ефективно здійснювати свою діяльність [4].

Особливо тут слід відзначити приватні підприємства, які зацікавлені в тому, щоб поліпшити свій добробут, зміцнити свою фінансово економічну стійкість. Позитивні зрушення всередині самого підприємства благотворно впливають і на його соціальну інфраструктуру. Збільшується обсяг фінансування, як наслідок поліпшується якість змісту соціальної інфраструктури, а від цього виграє насамперед саме підприємство.

Необхідно відзначити такий важливий фактор, як якість управління підприємством. Саме цей фактор є одним з важливих для ефективного функціонування соціальної інфраструктури підприємства. Якщо взяти за приклад підприємства, що пройшли повний цикл приватизації і отримали стратегічного інвестора, то можна побачити, що вони відрізняються від інших підприємств більш високим рівнем якості управління, економічної ефективності, а також ефективністю змісту соціальної інфраструктури. У приклад можна привести інші підприємства на яких складається зовсім протилежна ситуація. Ці підприємства не проводять не тільки реструктуризацію виробництва, а й заміну і вдосконалення менеджменту, де зберіга-

ється невизначеність при прийнятті рішень, спостерігається низька якість управління, а також практично повна неефективність змісту соціальної інфраструктури [5].

Якщо ж у приклад взяти ситуацію з державними підприємствами, то тут справи йдуть інакше. Здебільшого державні підприємства в процесі своєї діяльності менш зацікавлені в економічних і фінансових успіхах. Причини цього явища описані вище. Отже, можна зробити висновок, що інфраструктура таких підприємств, не завжди перебуває на належному рівні. Не завжди вистачає часу, коштів не підтримання належного рівня функціонування соціальної інфраструктури. А від цього насамперед страждають працівники підприємства, а в кінцевому рахунку і саме підприємство.

Висновки. Основною метою функціонування об'єктів соціальної інфраструктури підприємства є повний і всебічний розвиток працівника, шляхом задоволення його побутових, духовних і культурних потреб. Задоволення цих потреб, перш за все залежить від таких важливих факторів як фінансування соціальної інфраструктури, ефективності управління соціальною інфраструктурою, розвитку соціальної інфраструктури, шляхом її модернізації та застосування нововведень. Перехід до реальної ринкової економіки, коли соціальна інфраструктура буде функціонувати ефективно, ще не закінчені, багато ринкові механізми, і закони, які створюють безпосередній вплив на підприємство діють не в повну силу. Щоб завершити цей процес, прийти до стабільного, врегульованого ринку, необхідно вивчати існуючі ринкові інститути, історію їх виникнення, виявляти їх недоліки, виробляти рекомендації щодо поліпшення їх функціонування.

Список використаної літератури:

1. Білоус О.В. Сучасна світова фінансово-економічна криза як прояв тотальної кризи системи глобалізму. / О. В. Білоус // Економічний часопис. – 2008. - №21. - С. 3-4.
2. Бойчик І. Економіка підприємств: Навчальний посібник/І. Бойчик. – Львів: Сполом, 2008. – 211с.
3. Кармін М.І. Державна підтримка розвитку економіки України: Навч. посіб./ М.І. Кармін. – К.: Знання, 2008 – 348 с.
4. Плєскач В.Л.. Методологічні засади державного регулювання фінансово-економічного розвитку. / В. Л. Плєскач, А. В. Кулик// Фінанси України – 2009. - №10. - С. 27.
5. Подсаленко Е.А. Реструктуризация региональной экономики (системный подход)/Е.А. Подсаленко//: Научное издание. – К.: ЦУЛ, 2008. – 424 с.

Рассмотрено понятие социальной инфраструктуры предприятия как составной единицы деятельности и развития предприятия. Очерчен круг проблем, решение которых требует внимания. Выделены основные перспективные направления возможного разрешения проблемы.

The concept of the social infrastructure of the enterprise as an integral unit of activity and enterprise development. Outline a range of issues that require attention. The basic perspective directions of possible resolution of the problem.

Рецензент: д.е.н., професор Чупис А.В.

Дата надходження до редакції: 27.05.2012 р.